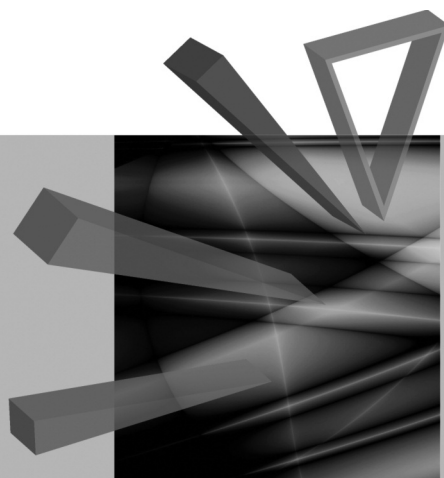

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmolowicz, Elzbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanisław Swadźba,
Grażyna Wolska, Urszula Zagóra-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politałaj: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises.....	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Jakub Kraciuk

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

WPLYW ŚWIATOWEGO KRYZYSU FINANSOWEGO Z 2008 ROKU NA GOSPODARKE NIEMIEC

Streszczenie: Światowy kryzys finansowy z 2008 r., powstały na skutek załamania rynku kredytów hipotecznych w Stanach Zjednoczonych, jak i nieustających procesów globalizacyjnych zachodzących na współczesnym rynku finansowym, spowodował pojawienie się problemów gospodarczych w wielu krajach świata. W pracy przedstawiono wpływ globalnego kryzysu finansowego z 2008 r. na jedną z czołowych gospodarek świata – gospodarkę Niemiec.

Słowa kluczowe: kryzys finansowy, gospodarka Niemiec.

1. Wstęp

Od lat 60. XX wieku obserwuje się wyraźny wzrost handlu międzynarodowego. Zwiększająca się wymiana dóbr i usług pomiędzy krajami przyczyniała się też do rozwoju rynku kapitałowego. W wyniku likwidowania barier w przepływie kapitału i coraz silniejszego powiązania odrębnych rynków finansowych w jeden globalny rynek gospodarki państw stały się uzależnione od koniunktury panującej w innych krajach. W momencie, kiedy gospodarkę Stanów Zjednoczonych, na skutek pęknięcia w 2008 r. „bańki” na rynku nieruchomości, dosięgły poważne problemy w systemie finansowym, nie mogło być to obojętne dla innych rozwiniętych krajów. Amerykański kryzys finansowy z 2008 r. rozprzestrzenił się zatem na inne rejony globu. Poważne problemy dotknęły także dobrze prosperujące gospodarki rozwiniętych państw Europy Zachodniej, w tym gospodarkę zachodniego sąsiada Polski. Celem artykułu jest przedstawienie wpływu światowego kryzysu finansowego z 2008 r. na gospodarkę Niemiec.

2. Istota i przyczyny światowego kryzysu finansowego z 2008 roku

Według F.S. Mishkina kryzys finansowy to głębokie zaburzenie na rynkach finansowych, charakteryzujące się gwałtownym spadkiem cen aktywów, czego konsekwen-

cją jest upadek wielu przedsiębiorstw i instytucji finansowych¹. Można wyróżnić następujące rodzaje kryzysu finansowego: kryzys walutowy, bankowy, systemowy oraz kryzys zadłużenia zagranicznego. Mishkin wyodrębnił cztery główne grupy czynników, które wywołują kryzysy finansowe: wzrost stóp procentowych, wzrost niepewności, wpływ sytuacji rynku aktywów na bilanse przedsiębiorstw i panika bankowa². Czynniki te naruszają stabilność systemu finansowego pełniącego wiele ważnych funkcji w gospodarce globalnej. Można wymienić tu m.in. funkcje: kapitałowo-redystrybucyjne, monetarne, rozliczeniowe, ograniczania ryzyka, informacyjne oraz kontrolne.

Ostatni międzynarodowy kryzys finansowy rozpoczął się w Stanach Zjednoczonych w 2007 r. i następnie rozprzestrzenił się na inne państwa. Od początku lat 90. Stany Zjednoczone i wysoko rozwinięte kraje Europy Zachodniej odnotowywały wzrost gospodarczy. Dobra koniunktura zachęcała społeczeństwa do ryzyka robienia zakupów, które często były finansowane z kredytów. Przeważnie w ten sposób nabywane były nieruchomości. Łatwa dostępność kredytów doprowadziła do szybkiego wzrostu cen nieruchomości i do rozwoju w sektorze budowlanym. W gospodarce zaobserwowano zarówno zwiększenie popytu na udzielane przez banki kredyty, jak i większą podaż oferowanych mieszkań na rynku, przy jednoczesnym wroście ich cen. Oficjalny moment pojawienia się ostatniego kryzysu finansowego nie jest jednoznacznie wskazywany przez wszystkich ekonomistów. Niektórzy z nich uważają, że za oficjalną datę należy przyjąć sierpień 2007 r., kiedy to banki centralne po raz pierwszy od wielu lat były zmuszone podjąć kroki interwencyjne w celu przywrócenia płynności na rynku bankowym. Większa część ekonomistów twierdzi natomiast, że obecny kryzys rozpoczął się 15 września 2008 r., w momencie ogłoszenia upadłości przez jeden z największych, amerykańskich banków inwestycyjnych – Lehman Brothers. Skutkiem bankructwa banku było załamanie się rynku kredytowego, deweloperskiego i papierów wartościowych. Ostatni kryzys finansowy wywołał bardzo dotkliwe zakłócenia na rynkach finansowych, odczuwalne w sferze realnej, co przyczyniło się do przekształcenia się kryzysu finansowego w kryzys gospodarczy oraz rozpowszechnienia się kryzysów na wiele krajów świata³. Niewątpliwie jednym z czynników sprzyjających rozprzestrzenieniu się kryzysu finansowego na świecie była globalizacja, a dokładniej globalizacja rynków finansowych. Oznacza ona powiązanie i silne zespolenie narodowych rynków pieniężnych, walutowych i kredytowych w jeden światowy rynek finansowy⁴. Zglobalizowany rynek finansowy podlegał nieustannym i dynamicznym zmianom, przy czym dynamika tych

---

¹ F.S. Mishkin, *Ekonomika pieniądza, bankowości i rynków finansowych*, PWN, Warszawa 2002, s. 275.

² Tamże, s. 189.

³ W. Nawrot, *Globalny kryzys finansowy XXI wieku: przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*, CeDeWu Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2009, s. 25.

⁴ K. Zabielski, *Finanse międzynarodowe*, PWN, Warszawa 1999, s. 250.

zmian w ostatnich latach była największa w dotychczasowej historii rynków finansowych.

Przyczyny wybuchu globalnego kryzysu finansowego w pierwszej dekadzie XXI wieku są dużo bardziej złożone, niż w przypadku innych kryzysów finansowych, w tym najpoważniejszego w skutkach kryzysu finansowego lat 30. XX wieku.

Ogólnie rzecz biorąc, przyczyny obecnie trwającego kryzysu finansowego mają swoje źródła w tzw. rynku kredytów *subprime*, który rozwinął się na szerszą skalę w Stanach Zjednoczonych w latach 90. XX wieku. Jego dynamiczny rozwój nastąpił w związku z⁵:

- dużym niezaspokojonym popytem na nieruchomości ze strony mniej zamożnych obywateli USA,
- wysokim poziomem konkurencji na rynku kredytów hipotecznych w USA, który przekładał się na niskie marże na standardowe produkty i wymuszał na instytucjach kredytowych poszukiwania nisz rynkowych, w tym w segmencie *subprime*,
- zmianami legislacyjnymi w USA przeprowadzonymi jeszcze w latach 80. XX wieku, polegającymi m.in. na zezwoleniu pożyczkodawcom na udzielanie kredytów typu *ARM* (*adjustable-rate mortgage* – na zmienną stopę procentową), które teoretycznie dawały możliwość lepszego dostosowania warunków kredytu do możliwości kredytobiorcy, w praktyce zaś ich duża część charakteryzowała się niskim stałym oprocentowaniem (nawet poniżej poziomu stóp rynkowych) w pierwszym okresie, a następnie zmiennym rynkowym. Dawało to kredytobiorcom poczucie bezpieczeństwa, które później okazało się nieuzasadnione.

Począwszy od 2002 r., nastąpił dynamiczny wzrost cen surowców na rynkach międzynarodowych, który trwał do połowy 2008 r. Początkowo wzrosty te były spowodowane wzmożonym popytem na surowce, szczególnie przez szybko rozwijającą się gospodarkę chińską. Następnie wzrosty cen surowców były spowodowane przede wszystkim spekulacjami inwestorów. W 2006 r. kraje eksportujące ropę naftową stały się największym źródłem kapitału na świecie. Duże ilości petrodolarów uzyskane zarówno z wyższych cen, jak też z rosnącego eksportu ropy naftowej zasilały inwestycje o wyższym poziomie ryzyka w różnych segmentach rynku kapitałowego. Duża część tego kapitału trafiała na światowe rynki poprzez niezależne fundusze inwestycyjne, rządowe agencje, kontrolowane przez państwo spółki inwestycyjne, a także jako inwestycje indywidualnych zamożnych graczy⁶. Szok cenowy na rynkach surowcowych zaczął generować dość silne impulsy inflacyjne, co sprawiło, że od połowy 2004 r. stopy procentowe ponownie zaczęły rosnąć i w roku 2006 osiągnęły najwyższy poziom, a wiele gospodarstw domowych w USA zaczęło mieć problemy z obsługą zadłużenia. Spadek cen na rynku nieruchomości oznaczał zmniejszanie się wartości zabezpieczeń hipotecznych. Banki, które wcześniej

⁵ M. Monkiewicz, *Globalny kryzys finansowy – przyczyny, działania naprawcze, ochrona konsumentów*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” nr 5(2/2008).

⁶ A. Szyszka, *Behawioralne aspekty kryzysu finansowego*, „Bank i Kredyt” nr 40 (4/2009).

w celu zwiększenia akcji kredytowej same często pożyczały pieniądze od innych instytucji lub emitowały specjalne papiery wartościowe zabezpieczone portfelem udzielonych kredytów, teraz stanęły przed problemem braku płynności finansowej. Za bezpośrednie źródło kryzysu uważa się zatem przegrzanie koniunktury na rynku nieruchomości, co z kolei wywołało nadmierną podaż taniego pieniądza. Jednak o skali turbulencji finansowych zdecydowały m.in. wielkość zlewarowania działalności instytucji finansowych i wysoki stopień wykorzystania instrumentów pochodnych, możliwi dzięki znacznej deregulacji sektora finansowego w USA⁷.

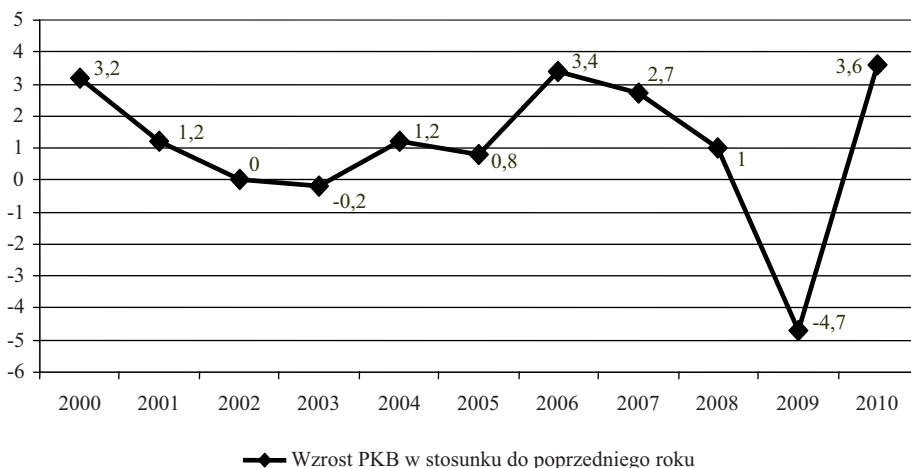
3. Wpływ kryzysu finansowego na sytuację makroekonomiczną Niemiec

Światowy kryzys finansowy z 2008 r. nie ominął także stabilnych do tej pory gospodarek krajów Unii Europejskiej. Niemcy, jako jeden z najlepiej prosperujących krajów – nie tylko w Europie, ale też na świecie, również odczuły skutki wystąpienia kryzysu na amerykańskim rynku nieruchomości, jednak w porównaniu z innymi państwami strefy euro były to skutki mniej odczuwalne. W latach poprzedzających kryzys rynek nieruchomości w Niemczech nie rozwijał się tak dynamicznie, jak to miało miejsce w Stanach Zjednoczonych czy innych krajach europejskich, dlatego też koniunktura na rynku mieszkań nie była tak istotna dla sytuacji gospodarczej kraju⁸. W przeciwieństwie do pozostałych krajów pogrążonych w recesji, problemem sektora finansowego w Niemczech nie były niespłacalne kredyty, ale ograniczenie operacji kredytowych pomiędzy bankami oraz wzrost nieufności do systemu bankowego.

Poza dwuletnim zastojem gospodarczym w okresie 2002-2003, państwo niemieckie w ostatniej dekadzie, aż do momentu pojawienia się kryzysu finansowego w 2008 r., charakteryzowało się dodatnim wzrostem gospodarczym (rys. 1). Według Niemieckiego Urzędu Statystycznego najwyższy wzrost PKB odnotowano w 2006 r. Upadek banku Lehman Brothers we wrześniu 2008 r. przyczynił się do zawirowania w systemie finansowym Stanów Zjednoczonych. W rezultacie spadł światowy popyt na dobra konsumpcyjne. Ludzie stali się mniej skłonni do nabywania nowych artykułów, jak to miało miejsce przed pojawieniem się kryzysu. Było to przyczyną spadku dochodów z eksportu. Wartość niemieckiego eksportu dóbr i usług w 2009 r. w porównaniu z rokiem wcześniejszym spadła o 14,3% (tab. 1). Miało to bardzo negatywne konsekwencje, ponieważ gospodarka niemiecka jest w dużym stopniu uzależniona od eksportu. Jego spadek oznacza zmniejszanie się dochodów przedsiębiorców oraz liczby tworzonych przez nich miejsc pracy, a w związku z tym

⁷ Tamże.

⁸ *Die Finanzkrise meistern – Wachstumskräfte starke*, Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung Statistisches Bundesamt, Wiesbaden 2008, s. 7.

Rys. 1. Wzrost PKB Niemiec w latach 2000-2010 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Statistisches Bundesamt, www.destatis.de.

Tabela 1. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Niemiec (% zmiany w skali roku)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010
PKB	2,7	1,0	-4,7	3,6
Konsumpcja prywatna (zmiany %)	-0,2	0,7	-0,2	0,4
Konsumpcja publiczna (zmiany %)	1,6	2,3	2,9	2,3
Nakłady inwestycyjne (zmiany %)	4,7	2,5	-10,1	6,0
Stopa bezrobocia	8,7	7,5	7,8	7,1
Inflacja	2,3	2,8	0,2	1,2
Eksport	7,6	2,5	-14,3	14,1
Import	5,0	3,3	-9,4	12,6
Deficyt budżetowy (% PKB)*	0,3	0,1	-3	-3,3
Dług publiczny (% PKB)*	64,9	66,3	73,4	83,2

* Dług oraz deficyt wyrażony w relacji do PKB.

Źródło: European Economic Forecast, Eurostat 2011.

hamuje też wzrost PKB Niemiec. W 2009 r. zmniejszyły się o 10,1% nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw i gospodarstw domowych, co było spowodowane ograniczeniem kredytowym. Na przestrzeni ostatnich czterech lat w poziomie konsumpcji wewnętrznej w Niemczech nie było znacznych różnic, co pokazuje, że społeczeństwo niemieckie nie dotknęła w dużym stopniu recesja gospodarcza. Od 2007 r. stale wzrasta jednak dług publiczny, który w 2010 r. wyniósł 83,2% PKB Niemiec.

4. Wpływ kryzysu finansowego na niemiecki sektor przemysłowy i rolny

Sektorem gospodarki niemieckiej, w którym zauważalne są skutki światowego kryzysu finansowego z 2008 r., jest sektor przemysłowy. Przedsiębiorstwa przemysłowe w Niemczech w dużym stopniu dotknęła recesja na światowych rynkach finansowych. Niemcy są jednym z czołowych eksporterów dóbr przemysłowych na świecie. Przedsiębiorstwa niemieckie ogromną część wytworzonych produktów w kraju sprzedają na rynkach zewnętrznych. Oznacza to, że od koniunktury gospodarczej w innych państwach i popytu zewnętrznego zależy eksport niemieckich artykułów przemysłowych. Od połowy 2008 r. szczególnie nasilał się spadek popytu zagranicznego. Spowodowało to załamanie eksportu niemieckiego⁹. W wyniku spadku sprzedaży dóbr przemysłowych za granicą przedsiębiorstwa ograniczyły produkcję, co przyczyniło się do zwolnień pracowników. Taka sytuacja zapoczątkowała recesję w niemieckim sektorze przemysłowym.

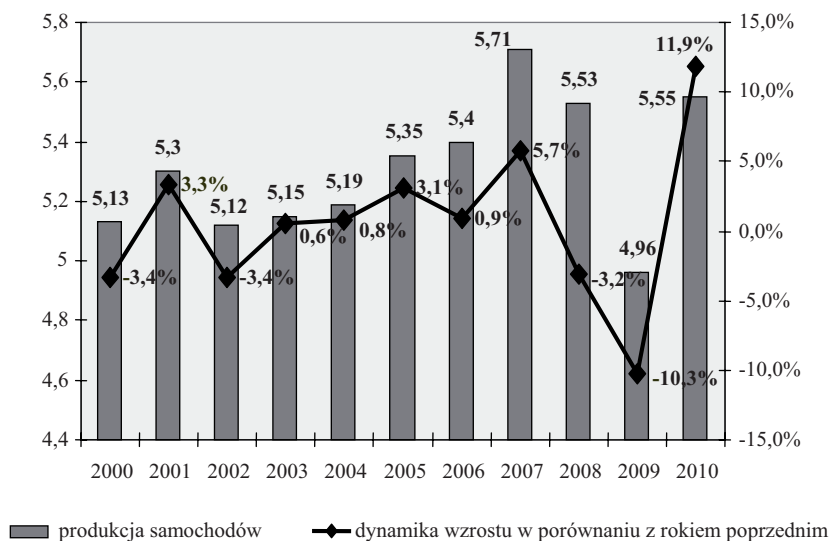
Branżą przemysłową gospodarki niemieckiej, która ucierpiała na skutek światowego kryzysu, jest niewątpliwie branża motoryzacyjna. Według danych Niemieckiego Stowarzyszenia Przemysłu Samochodowego (VDA) produkcja samochodów osobowych w Niemczech w latach 2000-2007 charakteryzowała się tendencją wzrostową. W 2007 r. produkcja aut wyniosła 5,71 mln sztuk pojazdów (rys. 2). Następny rok 2008 nie był już dla przemysłu samochodowego tak udany. W tym roku w krajowych zakładach niemieccy producenci wyprodukowali 5,53 mln samochodów osobowych, czyli o 3,2% mniej niż w roku ubiegłym.

W połowie września 2008 r., kiedy upadł bank Lehman Brothers, na międzynarodowych rynkach załamał się popyt na dobra konsumpcyjne. To przełożyło się na wyraźny spadek produkcji w ostatnim kwartale 2008 r. Niemieccy producenci w 2008 r. sprzedali w Stanach Zjednoczonych 889 800 samochodów, czyli o 6,1% mniej niż w roku poprzednim. Nie był to jednak najgorszy wynik. Inni niemieccy producenci w Stanach Zjednoczonych zanotowali znacznie wyższe spadki. Na rynku amerykańskim w 2008 r. największe spadki odnotowały Porsche (-25%) oraz BMW (-9,7%). Recesja finansowa mniej dotkliwa była dla Audi (-6,1%), Volkswagena (-4,1%) oraz Mercedesa (-1,2%)¹⁰.

Rok 2009 był kolejnym kryzysowym okresem w przemyśle samochodowym. W wyniku recesji na światowych rynkach produkcja aut w krajowych niemieckich fabrykach spadła do najniższego poziomu w ostatnim dziesięcioleciu. Kształtowała się ona na poziomie 4,96 mln i była niższa o 10,3% niż w roku poprzednim. W 2010 r. nastąpiło już jednak ożywienie w branży motoryzacyjnej. Produkcja sa-

⁹ W. Małachowski, *Skutki kryzysu i działania antykryzysowe w gospodarce Niemiec*, [w:] *Państwa narodowe wobec kryzysu ekonomicznego*, red. J. Osiński, SGH, Warszawa 2010, s. 139.

¹⁰ *Przemysł samochodowy w Niemczech – samochody osobowe*, www.berlin.trade.gov.pl/pl/download/file/f,7067

Rys. 2. Produkcja samochodów osobowych w Niemczech w latach 2000-2010 (w mln)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Niemieckiego Stowarzyszenia Przemysłu Samochodowego (VDA), Jahresbericht 2001-2011.

moichodów osobowych wzrosła do poziomu 5,55 mln i był to wzrost o 11,9% w porównaniu z rokiem ubiegłym (rys. 2).

Kolejną branżą przemysłową, w której w istotny sposób można było dostrzec skutki kryzysu finansowego, była branża przemysłu maszynowego. Do momentu globalnej recesji gospodarczej niemiecki przemysł maszynowy rozwijał się dynamicznie. Przedsiębiorstwa otrzymywały nowe zamówienia na wytwarzane maszyny. W konsekwencji wzrastał poziom produkcji i zatrudnienia. Nic więc dziwnego, że w branży nie było powodów do zmartwień, dominowały zatem nastroje optymistyczne¹¹.

Sytuacja zmieniła się diametralnie w trzecim kwartale 2008 r., kiedy załamał się sektor finansowy w Stanach Zjednoczonych. Kryzys na amerykańskim rynku finansowym nie pozostał obojętny w innych państwa świata. W wielu krajach na świecie, pojawiła się niepewność, banki ograniczyły liczbę przyznawanych inwestorom kredytów. W konsekwencji znacząco spadła liczba podejmowanych przez przedsiębiorstwa nowych inwestycji. Zmniejszyło się więc globalne zapotrzebowanie na produkty przemysłu maszynowego. Niemcy, jako czołowy eksporter maszyn na świecie, który znaczną większość swojej produkcji przeznaczają na rynki zewnętrzne, dotkliwie odczuły recesję na światowych rynkach.

¹¹ *Maschinen und Anlagenbau eine Branche boomt*, www.bundesregierung.de/Content/DE/Magazine/MagazinWirtschaftFinanzen.

Tabela 2. Niemiecki eksport przemysłu maszynowego (w mld euro)

2008	2009	2010	% – zmiana 2009/2008	% – zmiana 2010/2009
144,8	110,9	124,8	-23,4	12,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Statistisches Bundesamt, www.destatis.de.

Wartość niemieckiego eksportu przemysłu maszynowego zmniejszyła się z poziomu 144,8 mld euro w 2008 r. do 110,9 mld euro w 2009 r. Oznacza to spadek o 23,4% (tab. 2). W przedsiębiorstwach, w wyniku zmniejszenia produkcji, wprowadzono skrócony wymiar czasu pracy. Rosła także liczba osób zagrożonych utratą pracy¹².

Mimo trudności w 2009 r. branża przemysłu maszynowego dobrze przeżyła kryzys. W 2010 r. w sektorze osiągnięto ponownie, jak to miało miejsce w okresie przedrecesyjnym, dodatni przychód, który był o 8% wyższy od przychodu z roku wcześniejszego. Motorem ożywienia w branży był przede wszystkim eksport. Liczba zleceń zagranicznych na maszyny niemieckie w 2010 r. wzrosła bardziej niż liczba zleceń krajowych. Ponadprzeciętnie rozwijał się popyt na azjatyckich i południowoamerykańskich chłonnych rynkach¹³. W porównaniu z rokiem 2009 niemiecki eksport przemysłu maszynowego w 2010 r. wzrósł o 12,5% i kształtował się na poziomie 124,8 mld euro (tab. 2).

Globalny kryzys finansowy z 2008 r., który przyczynił się do powstania kryzysu gospodarczego, miał też swoje skutki na światowych rynkach artykułów rolno-spożywczych. W niektórych krajach zaobserwowano zmiany popytu na produkty spożywcze. Przyczynami takiego zjawiska były niższe dochody gospodarstw domowych, a także gwałtowne zmiany cen mleka i zbóż na światowych rynkach, spowodowane pojawieniem się kapitału spekulacyjnego na rynkach żywnościowych.

Pomimo trwającego globalnego kryzysu gospodarczego sytuacja branży rolno-spożywczej w Niemczech nie uległa pogorszeniu. Przyczyną tego jest niewątpliwie charakter produkcji, która nie jest tak zależna od różnych wahań koniunkturalnych w czasach gorszej koniunktury gospodarczej, jak ma to miejsce w branżach przemysłowych. W wyniku kryzysu finansowego nie zaobserwowano w Niemczech znaczących zmian sprzedaży produktów żywnościowych, w przeciwieństwie do grupy artykułów luksusowych, których sprzedaż się załamała. Mimo że poziom konsumpcji mięsa w społeczeństwie niemieckim się nie zmienił, to niewielkie zmiany konsumenckie można było jednak dostrzec w nabywaniu poszczególnych grup produktów mięsnych. Dochody gospodarstw domowych się zmniejszyły, co spowodowało przesunięcie nawyków żywieniowych, a w rezultacie wzrost popytu na tańsze gatunki mięsa. Przyczyniło się to następnie do niekorzystnego wpływu na poziom cen

¹² *Branża maszynowa nie wychodzi z kryzysu*, www.dw-world.de/dw/article/.

¹³ *Schlaglichter der Wirtschaftspolitik*, Monatsbericht August 2011, Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie, Berlin 2011.

lepszych gatunków mięsa. Pomimo znacznego spadku cen tych produktów, nadal zaliczają się one do towarów rzadziej nabywanych. Niższe dochody niemieckich gospodarstw domowych przyczyniły się do rezygnacji wielu osób z posiłków w barach czy restauracjach, jak to miało miejsce przed globalnym kryzysem gospodarczym¹⁴.

5. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę ogólną sytuację gospodarczą Niemiec w okresie globalnego kryzysu światowego, można ją uznać za stabilną. Mimo wyraźnego spadku produktu krajowego brutto w 2009 r. gospodarka Niemiec nadal zalicza się do jednych z przodujących na świecie. O ile w innych państwach Europy Zachodniej banki mające liczne powiązania z amerykańskim sektorem finansowym w znacznym stopniu zagrożone były bankrutem, o tyle w Niemczech widmo upadku instytucji finansowej występowało w nielicznych przypadkach. Dużą rolę odgrywają tu niewątpliwie mentalność i cechy narodowe społeczeństwa niemieckiego. Dzięki rozwadze i powściągliwości Niemców nie zaciągano w kraju na tak wielką skalę kredytów hipotecyjnych, nie powstała tam również „bańka” na krajowym rynku nieruchomości, jak to nastąpiło w przypadku Stanów Zjednoczonych. Na niemieckim rynku pracy także nie odnotowano gwałtownych wahań w okresie kryzysu finansowego. Wprawdzie w 2009 r. stopa bezrobocia wzrosła w kraju nieznacznie, jednak już w roku 2010 była ona niższa od stanu z roku przedkryzysowego. Bezrobocie w Niemczech jest jednym z najniższych w Unii Europejskiej, co świadczy o sile gospodarki państwa. W poziomie konsumpcji prywatnej społeczeństwa również nie zauważono znaczących zmian, co może wskazywać na stałość dochodów gospodarstw domowych w okresie recesji gospodarczej.

Literatura

- Branża maszynowa nie wychodzi z kryzysu*, www.dw-world.de/dw/article/
Die Finanzkrise meistern – Wachstumskräfte starke, Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung Statistisches Bundesamt, Wiesbaden 2008.
European Economic Forecast, Eurostat 2011.
Małachowski W., *Skutki kryzysu i działania antykryzysowe w gospodarce Niemiec*, [w:] *Państwa narodowe wobec kryzysu ekonomicznego*, red. J. Osiński, SGH, Warszawa 2010.
Maschinen und Anlagenbau eine Branche boomt, www.bundesregierung.de/Content/DE/Magazine/MagazinWirtschaftFinanzen
Mishkin F.S., *Ekonomika pieniądza, bankowości i rynków finansowych*, PWN, Warszawa 2002.
Monkiewicz M., *Globalny kryzys finansowy – przyczyny, działania naprawcze, ochrona konsumentów*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” nr 5(2/2008).

¹⁴ *Niemiecki przemysł mięsny*, <http://www.berlin.trade.gov.pl/pl/publikacje/article/detail,3914>, *Niemiecki przemysł mięsny*.

- Nawrot W., *Globalny kryzys finansowy XXI wieku: przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*, CeDeWu Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2009.
- Niemiecki przemysł mięsny*, <http://www.berlin.trade.gov.pl/pl/publikacje/article/detail,3914>, *Niemiecki przemysł mięsny*.
- Przemysł samochodowy w Niemczech – samochody osobowe*, www.berlin.trade.gov.pl/pl/download/file/f,7067.
- Schlaglichter der Wirtschaftspolitik*, Monatsbericht August 2011, Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie, Berlin 2011.
- Szyszk A., *Behawioralne aspekty kryzysu finansowego*, „Bank i Kredyt” nr 40 (4/2009).
- Zabielski K., *Finanse międzynarodowe*, PWN, Warszawa 1999.

THE INFLUENCE OF THE WORLD FINANCIAL CRISIS OF 2008 ON THE ECONOMY OF GERMANY

Summary: The world financial crisis of 2008, that arose not only as a result of the collapse of the mortgage market in the United States but also due to the unceasing globalization processes which are occurring in contemporary financial markets, contributed to appearing of economic depression in many countries. The paper presents the impact of the world financial crisis of 2008 on one of the world's most prominent economies – the economy of Germany.

Keywords: financial crisis, the economy of Germany.